

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Педагогічний факультет

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (СИЛАБУС)

«ПСИХОЛОГІЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ»

Освітньо-професійна програми Практична психологія

3-й рік навчання, 6-й семестр (для бакалаврів з терміном навчання – 3,10)

Форма навчання (денна, заочна)

Галузь знань

05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність

053 Психологія

Освітній рівень

Бакалвр

Кафедра
та викладач

Кафедра практичної психології

Викладач: **Чанчиков Ілля Костянтинович** – доктор філософії з психології

Лінк на профіль викладача на сайті факультету:

<https://pf.udu.edu.ua/fakultet/struktura/kafedry/kafedra-praktychnoi-psykholohii-fpp/vykladachi-kafedry-prps>

Лінк на профіль викладача у Google Scholar : <https://scholar.google.ru/citations?user=IQ0zYeIAAAAJ&hl=ru>

E-mail: i.k.chanchykov@npu.edu.ua

Лінк на курс в Moodle: <https://moodle.udu.edu.ua/course/view.php?id=3811>

**I. Основна
мета/цілі навчання**

Метою викладання освітнього компоненту «Психологія міжкультурної комунікації» є формування у студентів уявлення про відмінності в культурах, знати підходи та критерії для їх вивчення, сприяти розвитку у них чутливості до сприйняття культурної специфіки, здатності інтерпретувати конкретні прояви комунікативної поведінки в різних культурних умовах.

Основними завданнями вивчення освітнього компоненту «Психологія міжкультурної комунікації» є: формування професійної компетентності у сприйнятті та розумінні різноманіття полікультурного світу та механізмів взаємодії в ньому окремих особистостей, груп, народів та держав, що представляють різні культури світу; вивчення основних тем та проблем психології міжкультурних комунікацій, знайомство з основними антропологічними та психологічними підходами та концепціями у дослідженні культури та міжкультурних комунікацій, оволодіння термінологією психології міжкультурних комунікацій; вивчення психологічних особливостей та закономірностей міжкультурних комунікацій та міжкультурного розуміння; розвиток культурної сензитивності, культурної толерантності та усвідомлення власного етноцентризму; знайомство з практичними програмами та психологічними технологіями формування міжкультурної

компетентності, оволодіння змістовною основою формування практичних навичок та умінь у спілкуванні з представниками інших культур.

**II. Місце
навчальної
дисципліни в
освітній програмі**

Навчальна дисципліна **вибіркова**
Цикл **професійної підготовки**

**III. Обсяг
навчальної
дисципліни**

	<i>Денна ф.н. (термін навчання – 3.10)</i>	<i>Заочна ф.н.(термін навчання – 3.10)</i>
<i>Кількість кредитів</i>	3	3
<i>Загальна кількість годин</i>	90	90
<i>Лекційні заняття</i>	8	6
<i>Практичні заняття</i>	10	4
<i>Лабораторні заняття</i>	3	-
<i>Самостійна робота</i>	69	80

**IV. Короткий зміст
навчальної
дисципліни**

Змістовий модуль 1. Концепція культури у психології

Тема 1.1. Психологія міжкультурних комунікацій: мета, завдання, історія та перспективи розвитку.

Різноманітність культур, зростання взаємозалежності культур та народів, зростання значущості культурної відмінності та культурної самобутності. Типи країн світу за національним складом. Цілі та завдання психології міжкультурних комунікацій. Становлення та розвиток психології міжкультурних комунікацій як навчальної дисципліни та напрями досліджень у США, в Європі. Загальні засади дослідження та аналізу міжкультурних комунікацій. Міждисциплінарний характер міжкультурних комунікацій. Предмет та завдання психології міжкультурних комунікацій.

Тема 1.2. Поняття “культури” у різних дисциплінах.

Проблеми визначення поняття “культура”. Дескриптивні, історичні, генетичні, нормативні, структурні та психологічні визначення поняття «культура». Категорії культури. Дослідження культури, що мають найбільше значення для інтеграції концепту культури в теорії комунікації (Холл, Хофстед, Тріандіс, Гірц, Кісінг та ін.). Основні характеристики культури у контексті міжкультурних комунікацій.

Тема 1.3. Типи та виміри культур.

Підстави зіставлення, порівняння та систематизації культур (зв'язок із релігією, регіональна приналежність, зв'язок з історією, системи цінностей, характер взаємодії, за рівнем внутрішньої гомогенності, за типом ментальності). Культурний тип. Проблема культурної мінливості. Проблеми типологізації. Постфігуративні, кофігуративні та префігуративні культури (М.Мід). Висококонтекстні та низькоконтекстні культури (Едвард Холл). Моноактивні, поліактивні та реактивні культури (Р.Льюїс). Культурні розмірності Г.Хофстеде: індивідуалізм-колективізм, уникнення невизначеності, дистанція влади, змагальність (маскуліність), конфуціанський динамізм. Сучасні психологічні дослідження індивідуалізму-колективізму у різних культурах.

Тема 1.4. Культура та комунікація.

Поняття комунікації у психології. Культура та комунікація. Комунікація як міжкультурний обмін знаннями, ідеями, думками, поняттями, почуттями. Міжособистісна та міжкультурна комунікації. Внутрішньокультурна та міжкультурна комунікації. Компоненти зв'язку. Контактні гіпотези. Умови успішності міжкультурної взаємодії. Комунікативні аксіоми. Особливості комунікації в інтернет-просторі.

Змістовий модуль 2. Психологія міжкультурної комунікації

Тема 2.1. Теорії та моделі міжкультурних комунікацій в американській психології.

Причини та підстави розробки теоретичних та практичних підходів до вивчення міжособистісного спілкування людей з різних культур. Підходи Вільяма Гудіканста та Річарда Уайзмана до класифікації існуючих теорій та концепцій міжкультурної взаємодії. "Об'єктивістські" та "суб'єктивістські" підходи. Теорії ідентичності: управління ідентичністю (Капач, Імахорі), договірна ідентичність (С.Тінг-Тумі), культурна ідентичність (Коліер, Томас). Комунікативні теорії: теорія компетентності у комунікації з іншими (Кім), теорія інтеркультурних та інтракультурних мереж (Юм), теорія мереж та акультурації (Сміт). Процесуальна модель міжкультурного спілкування (Крістофер Хайек, Говард Джайлз). Порівняльний аналіз представлених концепцій та моделей, їх критика та перспективи використання.

Тема 2.2. Вербальна міжкультурна комунікація.

Культура та мова. Мовна особистість. Етнолінгвістика та етнопсихолінгвістика. Мова та комунікація. Романтичний (В.фон Гумбольдт, А.А. Потебня, К.Фосслер) та структуралістський підхід (Ф.де Соссюр, Р.О.Якобсон). "Діалогізм" М.М.Бахтіна. Гіпотеза лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа: її підтвердження та спростування. Концепція "природної семантичної метамови" Ганни Вежбицької. Мова як схема інтерпретації у феноменологічній соціології Альфреда Шютца. Причини невдач у міжкультурній вербальній комунікації. Вербальні комунікаційні стилі.

Тема 2.3. Невербальна міжкультурна комунікація.

Історія досліджень невербальної поведінки у різних культурах. Значення невербальної поведінки. П'ять категорій невербальної поведінки Екмана та Фрізена. Функції невербальної комунікації. Невербальна семіотика (Г.Е.Крейдлін). Паралінгвістика. Кінесіка. Окулесік. Гаптика. Аускультация. Гастикові. Ольфакція. Час та простір у міжкультурній взаємодії: проксеміка та хронеміка.

Змістовий модуль 3. Прикладні аспекти психології міжкультурної комунікації

Тема 3.1. Конфлікти у міжкультурній взаємодії.

Конфлікт у контексті міжкультурної взаємодії. Культурні конфліктні припущення. Стилi міжкультурної конфліктної взаємодії та вирішення конфлікту у різних культурах. Культурні виміри та конфлікти. Ефективне вирішення конфліктів в індивідуалістичній та колективістичній культурах (С. Тінг-Тумі). Чотирьохфакторна культурно-опосередкована ситуаційна модель вирішення міжкультурного конфлікту. Психологія ксенофобії.

Тема 3.2. Проблеми адаптації та акультурації в інокультурному середовищі.

Сучасні напрями досліджень психологічних аспектів адаптації та акультурації в інокультурному середовищі. Проблема акультурації в антропології (Мід, Редфілд, Лінтон, Херсковиць). Гіпотеза культурного шоку (Оберг, Лісгард, Фернхем, Бочнер). Стрес адаптації (Беррі). Маргінальна особистість (Стоунквіст). Стратегії акультурації (Беррі, Бочнер, Мохеддем). Соціальна ізоляція та депривація мігрантів. Психологічні механізми адаптації особистості в інокультурному середовищі. Проблеми психічного здоров'я у процесі адаптації та акультурації біженців, вимушених мігрантів, осіб, які шукають притулок, іноземних громадян (тимчасово перебувають), які працюють або навчаються в інокультурному середовищі.

Тема 3.3. Міжкультурна сензитивність та міжкультурна компетентність.

Поняття міжкультурної сензитивності. Модель міжкультурної сензитивності Беннету: від етноцентризму до етнорелятивізму. Концепція міжкультурної компетентності. Вимір міжкультурної чутливості як інструмент міжкультурної компетентності. Прийнятність та ефективність поведінки у контексті міжкультурної комунікації (чотири типи спілкування). Бар'єри, що

перешкоджають успішній міжкультурній комунікації. Моделі міжкультурної комунікативної компетентності. (Барна, Шпіцберг, Гудіканст та інші). Міжкультурна комунікативна компетентність та рівень стресу. Моделі процесу зростання міжкультурної компетентності особистості. Методи виміру міжкультурної комунікативної компетентності. Програми кроскультурної орієнтації та тренінги підвищення міжкультурної компетентності. Тренінг соціокультурної адаптації. Тренінг з профілактики та подолання ксенофобії.

V. Результати навчання

№	Результати навчання	Компетентності
1	ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії. СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків. СК13. Здатність розробляти тренінги, вести супервізію; створювати певні завдання розвивального характеру; психологічну експертизу. СК15. Здатність презентувати себе як фахівця, який спроможний надати кваліфіковану допомогу; здатність викликати симпатію, довіру; зацікавлювати, вести за собою, заохочувати, підтримувати, заспокоювати, переконувати, вмотивовувати.
2	ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	
3	ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.	
4	ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.	
5	ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.	

VI. Порядок і критерії оцінювання

Форми поточного контролю: Модульні контрольні роботи.

Методи поточного контролю: усне опитування, тести, практичні завдання.

Форма підсумкового контролю: Залік

Методи підсумкового контролю: письмове опитування (тестові питання (закриті та відкриті питання) та 1-не практичне завдання)

Поточний контроль						Сума
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		
Тема 1.1 - Тема 1.4	МКР	Тема 2.1 - Тема 2.3	МКР	Тема 3.1 - Тема 3.3	МКР	
20	15	20	15	15	15	100

Розподіл балів, які отримують студенти

Розрахунок рейтингових балів за видами контролів (Денна ф.н.)

№ п/п	Види діяльності	Коефіцієнт (вартість) виду	Кількість робіт	Результат
1	Практична робота на заняттях (усні відповіді, тести)	10	3	30
2	Самостійні роботи / лабораторні роботи / участь у вебінарах/тренінгах, що відповідають тематиці даного курсу*	5	4	25
3	Модульні контрольні роботи	15	3	45
Підсумковий рейтинговий бал				100

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та модульного контролів (Заочна ф.н.)

№ п/п	Види діяльності	Коефіцієнт (вартість) виду	Кількість робіт	Результат
1	Практична робота на заняттях (усні відповіді, тести)	10	3	30
2	Самостійні роботи / участь у вебінарах/тренінгах, що відповідають тематиці даного курсу*	5	4	25
3	Модульні контрольні роботи	15	3	45
Підсумковий рейтинговий бал				100

**Здобувачу можуть зараховуватися бали за неформальну освіту (участь у професійних семінарах, вебінарах, тренінгах тощо) з відповідних тем курсу (замість окремих видів практичної чи самостійної роботи з курсу). Для цього студент має представити сертифікат учасника і підготувати короткий звіт-аналіз опрацьованих питань.*

Важливі зауваги щодо оцінювання!

Якщо навчальна дисципліна завершується екзаменом, максимальна кількість балів, яку здобувач може набрати протягом семестру - 100.

Критерії оцінювання

Під час усних відповідей: повнота та правильність розкриття питання; логіка викладення, культура мовлення, впевненість та аргументованість, використання у відповіді посилань на інформацію з основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників та інших методичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння та самостійні оцінні судження, висновки.

Під час виконання письмових завдань: повнота та правильність розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати самостійні висновки, ступінь сформованості практичних умінь, досвід творчої та пошукової діяльності, акуратність оформлення письмової роботи.

Рівні відповідності критеріям

Високий рівень (90 – 100 балів). Здобувач засвоїв зміст навчальної дисципліни повністю, вільно володіє навчальним матеріалом, успішно і креативно розв'язує завдання різних видів складності, аргументовано висловлює свої думки, займається самоосвітою, може брати активну участь в наукових та творчих проектах. Виконав усі практичні / самостійні завдання правильно та ґрунтовно. Демонструє здатність пов'язувати теоретичні знання з курсу з практичним досвідом професійної діяльності.

Достатній рівень (80 – 89 балів). Здобувач засвоїв зміст навчальної дисципліни в необхідному обсязі, володіє навчальним матеріалом, виконав завдання до кожної теми, проте у відповідях допускає деякі неточності. Уміння продуктивні, проте без вияву творчості. Здатен працювати самостійно, проте допускає неточності.

Середній рівень (70 – 79 балів). Здобувач засвоїв зміст навчальної дисципліни в повному обсязі, але його знання містять неточності та помилкові судження, уміння проявляються на репродуктивному рівні. Здобувач не може сформулювати самостійні оцінні судження та висновки.

Задовільний рівень (65 – 69 балів). Здобувач загалом опанував навчальну дисципліну, але більшість тем засвоїв поверхово, частково. При виконанні практичних завдань допускає помилки та потребує допомоги викладача чи колег-студентів.

Низький рівень (60 – 64 балів). Здобувач засвоїв навчальну дисципліну поверхово, володіє навчальним матеріалом на елементарному рівні, демонструє фрагментарні знання, не може самостійно викласти більшість практичних завдань. Виконав частину практичних / самостійних завдань з суттєвими помилками та недоліками.

Незадовільний рівень: 35 – 59 балів з можливістю повторного складання. Здобувач не засвоїв більшості тем, володіє елементарними знаннями з навчальної дисципліни, не вміє логічно, послідовно, грамотно висловлювати думку, практичні уміння не сформовані; **0 – 34 балів з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни.** Здобувач не виконав більшості завдань, не володіє навчальним матеріалом, змістом курсу не оволодів.

VII. Політика курсу

Політика щодо відвідування: здобувачі дотримуються вимог чинного законодавства України, Статуту УДУ імені Михайла Драгоманова (<https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty/statut-ukrayinskoho-derzhavnoho-universytetu-imeni-mykhayla-drahomanova>) і Правил внутрішнього розпорядку УДУ імені Михайла Драгоманова (<https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty/nakaz/pravyyla-vnutrishnoho-rozporiadku-udu-imeni-mykhaila-drahomnaova>) відвідують заняття відповідно розкладу, дотримуються етичних норм поведінки. Усі учасники освітнього процесу дотримуються загальноприйнятих моральних принципів, правил поведінки та корпоративної культури; підтримувати атмосферу доброзичливості, відповідальності, порядності й толерантності. Відвідування занять з курсу є обов'язковим за визначеним деканатом розкладом. За об'єктивних причин (лікарняний, заява) заняття може бути відпрацьованим. Атмосфера на заняттях повинна бути творчою, відкритою до конструктивної критики. Недопустимі запізнення на заняття; списування.

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Усі завдання передбачені навчальною програмою мають бути виконанні у встановлений викладачем термін. Практичні та самостійні завдання виконуються вчасно та здаються викладачу у визначені ним терміни. Роботи, що здаються з порушенням термінів без поважних причин, оцінюються нижчою оцінкою (75% від максимальної оцінки).

Якщо здобувач отримав незадовільну оцінку під час екзамену, в нього виникає академічна заборгованість. Повторно скласти атестацію він повинен до початку наступного семестру в терміни, визначені деканатом.

Якщо здобувач не погоджується з оцінкою підсумкової атестації, він може в день оголошення результатів подати в деканат апеляційну заяву. Наступного дня проводиться засідання апеляційної комісії. За письмового екзамена повторне опитування не проводиться. За усного комісія надає здобувачеві право продемонструвати свої знання. Про порядок складання екзаменів, перескладання і оскарження результатів див. «Положення про організацію освітнього процесу».

У разі неатестації перескладання відбувається з дозволу деканату. Здобувачі можуть здійснювати перескладання результатів навчання відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в УДУ імені Михайла Драгоманова», «Положення про порядок контролю якості знань студентів УДУ імені Михайла Драгоманова», «Положення про порядок ліквідації академічної заборгованості студентами УДУ імені Михайла Драгоманова» (посилання на Положення: <https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty>).

Політика щодо конфліктних ситуацій. Вирішення конфліктних ситуацій у ЗВО здійснюється відповідно до «Положення про врегулювання конфліктів в УДУ імені Михайла Драгоманова» (<https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty/nakaz/polozhennia-pro-vrehuliuvannia-konfliktiv-v-udu-imeni-mykhaila-drahomanova>).

Між учасниками освітнього процесу здійснюється партнерська взаємодія, толерантність і повага до кожної особистості.

Політика щодо академічної доброчесності ґрунтується на засадах «Положення про академічну доброчесність в УДУ імені Михайла Драгоманова» (<https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty/nakaz/polozhennia-pro-akademichnu-dobrochesnist-udu>).

Викладач ознайомлює здобувача вищої освіти з правилами поведінки на заняттях, користуванням засобами електронного зв'язку, недопущенням академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, списування, акцентує увагу на заборону використання додаткових джерел інформації під час оцінювання знань, при використанні Інтернет-ресурсів зазначається використане джерело. Під час навчання учасники освітнього процесу зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності: етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності. Дотримання академічної доброчесності здобувачами передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності.

Умови для інклюзивного вивчення освітнього компонента: дана навчальна дисципліна може викладатися для людей з особливими освітніми потребами. Форми і методи інклюзивного навчання обираються з урахуванням індивідуальних потреб здобувача. Обов'язково поєднуються фронтальні, індивідуальні та групові ФОНД. Традиційні методи навчання поєднуються з інтерактивними і спеціальними (методи педагогічного супроводу та корекції, тощо).

VIII. Основні інформаційні ресурси

Основна

1. Берри Дж. Кросс-культурная психология: исследования и применение / Дж. Берри, А.Пуринга, М.Сигалл, П.Дасен. Харьков: Гуманитарный центр, 2007. 560 с.
 2. Васютинський В. О. Психологічна правда про індивідуалізм і колективізм: монографія; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Міленіум, 2016. 138с.
 3. Воютинський В. Психологічні виміри спільноти. Київ, 2010. 120 с.
 4. Мацумото Д. Психология и культура. СПб.: Прайм-Еврознак, 2002. 416 с.
 5. Мілютіна К.Л., Максимов М.В. Психологія міжкультурної комунікації : навчальний посібник. Київ, 2014. 256с.
 6. Psychology and Culture. In Cross-Cultural Psychology / K.D. Keith (Ed.). 2019. <https://doi.org/10.1002/9781119519348.ch1>
-

Допоміжна

1. Гарфінкел Г. Дослідження з етнометодології. Київ: Курс, 2005. 340 с.
2. Данилюк І. В. Етнічна психологія як галузь наукового знання: історико-теоретичний вимір : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2010. 432 с.
3. Крейдлин Г. Невербальная семиотика. Москва : Новое литературное обозрение, 2002. 592 с.
4. Кузнєцова Т.В. Психологія культури (психолого-філософський аналіз): курс лекцій. Київ, 2006. 152 с.
5. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навчальний посібник. Київ: «Академія», 2012. 288 с.
6. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій. Проблеми міжкультурної комунікації в сучасному соціумі [Електронний ресурс]. URL: <https://moluch.ru/archive/89/17982/>
7. Gert Hofstede. Dimensionalizing Cultures : The Hofstede Model in Context. Online Readings in Psychology and Culture, 2011, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>

**Обговорено та затверджено на засіданні кафедри практичної психології
(Протокол № 6 від 15 січня 2025 р.)**